

WANDELING UTRECHT

Langs panden van Stadsherstel Midden-Nederland en enkele andere monumenten

Domplein

Utrecht was lange tijd, vanaf de 11^e eeuw, centrum van de kerkelijke macht in Nederland. Met steun van de keizer ontwikkelden de bisschoppen grote bouwactiviteiten in de stad. Een van de grootste resultaten hiervan is het Utrechtse kerkenkruis. In 1080 werd de laatste kerk van het kruis gebouwd: de Mariakerk. Dit kerkenkruis zou gemaakt zijn in opdracht van de Duitse keizer Hendrik III. Zijn vader was overleden en zijn hart werd in de Dom bijgezet. Hendrik zou hem willen eren door de bouw van een kruis van kerken. Nergens echt bewijs dat het kerkenkruis met opzet gebouwd is.

De Dom die er toen stond had bisschop Adelbold II rond 1020 laten bouwen in romaanse stijl, wat in die tijd gebruikelijk was. In 1253 werd deze kerk, samen met grote delen van de stad, verwoest. Datzelfde jaar nog werd gestart met de bouw van een gotische Dom, die we nu deels nog zien. De bouw duurde tot 1517. In verband met geldgebrek werden het schip en het dwarschip niet afgemaakt. In 1674 raasde er een orkaan over de stad en het schip van de Dom werd geheel verwoest. De contouren van het voormalige schip van de Dom zijn met donkere stenen aangegeven op het Domplein.

Vanuit het hart van de historische binnenstad voert deze wandeling u meer naar de randen van het oude centrum. Opvallend voor een grote stad als Utrecht is dat tot 1900 de woonfunctie zich echt alleen nog binnen de singels bevond. In die tijd was het gebied bij de singels dus de rand van de stad en daarmee de goedkoopste grond. Om die reden zien we in die gebieden dus veel kleine woningen. Halverwege de wandeling komen we langs enkele van deze hofjes. De structuur van de binnenstad is daardoor dus heel erg bepaald. Je kunt ook nagaan wat een enorme explosie er sinds 1900 heeft plaatsgevonden, als je kijkt hoe groot Utrecht nu is.

Korte Nieuwstraat 10 Hoewel de geschiedenis van deze straat verder teruggaat, dateert het pand uit de 18^e eeuw. Voor die tijd stond op deze plaats ook al een woonhuis en delen van dit 17^e eeuwse pand zijn opgenomen in het nieuwe gebouw. Een deel van het perceel beslaat ook de plek waar tot 1707 de Pauluskerk stond. In een van de zijmuren van het 18^e eeuwse huis is nog een onderdeel van de muur van deze kerk te vinden. Korte Nieuwstraat 10 bestaat uit een voorhuis, een binnenplaats en een tweedelig achterhuis. In de 19^e eeuw vonden enkele aanpassingen plaats, maar over het algemeen is de 18^e eeuwse situatie behouden gebleven.

Enkele jaren geleden is ingrijpend onderhoud gepleegd aan dit pand, in samenwerking met de gemeente. De rol van de gemeente is altijd erg belangrijk bij monumentenzorg. De gemeente waarborgt de waarde van de monumenten. Je kunt wat tijd besparen door zelf al kritisch te kijken naar wat je wel en niet het behouden waard vindt. Dat is soms lastig en kan veel tijd kosten.

Oude Rechtbank In 1054 werd hier de Romaanse Paulusabdij gesticht. Dit was een benedictijner klooster. De ommuurde abdij bestond uit diverse gebouwen, waarvan nog restanten in het gebouw aanwezig zijn. Het klooster werd in 1580 opgeheven en het gebouw werd toen gebruikt als gerechtshof. De huidige gevel van het hoofdgebouw stamt uit 1838.

De versieringen op het hek (bijl met samengebonden takken) heten fasces en waren in de Romeinse tijd het symbool voor rechtspraak. Daarom vond men het destijds een passende versiering voor het hek van een rechtbank. Ongelukkigerwijs zijn de fasces later het symbool geworden van de fascistische knokploegen van Mussolini.

Het was oorspronkelijk de bedoeling dat er een schavot op het plein zou worden geplaatst, waar de veroordeelden terecht gesteld konden worden. De goeude bewoners van de Hamburgerstraat vonden dat echter ordinair, tekenden protest aan en kregen hun zin. Het schavot heeft er uiteindelijk dus nooit gestaan. Tot 2001 heeft de rechtbank op deze plek gebruik gemaakt van de rechtszaal. De laatste paar jaar fungeerde het pand als atelier voor kunstenaars. De afgelopen jaren is het Utrechts Archief (2008) en restaurant met hotel erin gevestigd.

Hamburgerstraat 15 Dit rijksmonument vormde oorspronkelijk één huis samen met nr 17, de panden werden waarschijnlijk in de 17e eeuw van elkaar los gekoppeld. De oorsprong van beide panden ligt in

de middeleeuwen, maar het uiterlijk van deze huizen is grotendeels in de 17e eeuw tot stand gekomen. Het pand nummer 15 is ook een tijdje een apotheek geweest. In de 17^e eeuw werd het huis aanzienlijk uitgebreid door de toevoeging van het achterhuis aan de Lange Nieuwstraat, deze toevoeging is nog steeds te zien. De kap is rond 1900 vernieuwd, er werd gekozen voor een mansarde kap waardoor het huis toen ook visueel van nummer 17 werd losgekoppeld. In 1982 is het pand tot 7 wooneenheden omgebouwd, net als veel andere grote monumentale panden in de binnenstad. In de jaren '80 werd het onder studenten steeds minder populair om bij een hospita te wonen. Door de groeiende woningnood voor studenten werd daarom besloten om veel panden in kleinere eenheden op te delen, dit zien we straks ook in de Lange Nieuwstraat.

Loop de Hamburgerstraat nog wat verder in, aan de overkant is een ander SHMN pand te zien.

Hamburgerstraat 38

De geschiedenis van dit rijksmonument gaat terug tot in de middeleeuwen. Het huidige woonhuis is ontstaan uit een veel groter, middeleeuws complex dat waarschijnlijk onderdeel uitmaakte van de Paulusabdij. Geleidelijk aan zijn delen van deze bebouwing afgesplitst en zelfstandige eenheden geworden, waaronder Hamburgerstraat 36-38. Dit gedeelte werd waarschijnlijk in de 17^e eeuw afgesplitst, waarna rond 1800 nummer 36 en 38 van elkaar werden gescheiden. In de 19^e eeuw vonden enkele ingrijpende verbouwingen plaats. Het pand werd onder andere voorzien van een geheel nieuwe gepleisterde lijstgevel, waarin beneden hoge schuifvensters zonder roedeverdeling en links van het midden de ingang met eenvoudige omlijsting en snijraam met zon-motief; op de verdieping werden een viertal Empire-zesruitsschuifvensters geplaatst. Inwendig werd in de rechtervoorkamer een eenvoudig stucplafond gerealiseerd. Andere delen van het huis werden toen met een verdieping verhoogd, waardoor het pand een geheel andere uitstraling kreeg. Het huidige uiterlijk heeft het pand voornamelijk tijdens die 19^e eeuwse verbouwingen gekregen.

Het pand wordt ook wel het Ariënhuis genoemd. De rooms-katholieke priester Alphons Ariëns, grondlegger van de Katholieke Arbeiders Beweging, is namelijk in dit huis geboren en heeft er een groot deel van zijn jeugd doorgebracht.

Loop terug naar de Lange Nieuwstraat en vervolg de route daar.

Lange Nieuwstraat 63 De oorsprong van dit rijksmonument is te vinden in de middeleeuwen. Het is een vrij gaaf bewaard gebleven twee-beukig woonhuis met oorspronkelijk twee zadeldaken evenwijdig aan de straat. De huidige opzet dankt het huis aan een grote 17^e eeuwse verbouwing. In de 18^e eeuw is het interieur van het pand voor een groot deel gewijzigd. In de 19^e eeuw zijn de empire vensterpartijen en een middenuitbouw aan de achterzijde toegevoegd.

In 1928 werd het huis in twee aparte woningen gesplitst, waarbij ook enkele kamers drastisch veranderden en zelfs werden opgesplitst. In de jaren '50 werd de scheiding weer ongedaan gemaakt, toen werd het een kantoor. De voor- en achterkap werden toen eveneens vernieuwd en een zolder werd toegevoegd. Van binnen is ondanks alle verbouwingen erg veel bewaard gebleven uit de 17^e en 18^e eeuw: oude binnendeuren, schoorstenen en stucwerk. Net als veel andere grote woonhuizen werd dit pand in de jaren '80 verdeeld in talloze wooneenheden voor studenten. In de jaren '80 werden dergelijke panden massaal verbouwd tot talloze wooneenheden in verband met een ernstig kamertekort. Tegenwoordig wonen er weer gezinnen in het pand.

Sla hier gelijk links af, de Zuilenstraat in.

Zuilenstraat 50-56 In deze zijstraat van de Lange Nieuwstraat is dit brede pand van SHMN te vinden. Het pand is gebouwd in de 17^e eeuw en heeft de status van rijksmonument. In die tijd bestonden er verschillende richtlijnen voor het bouwen van een huis, teruggrijpend op de architectuur van de klassieken. Symmetrie en een opvallende middenpartij zijn enkele kenmerken die van toepassing waren op de voorgevel. Het pand aan de Zuilenstraat is opgetrokken uit baksteen en is vijf traveeën breed. De bogen boven de vensters zijn uitgevoerd in natuursteen. Het pand is nog overwegend 17^e eeuws, op het dak en de deuromlijsting na, deze zijn later toegevoegd. Het pand wordt beschermd als rijksmonument, niet alleen vanwege de goed bewaarde 17^e eeuwse architectuur, maar ook omdat het beeldbepalend is in het beschermde stadsgezicht.

Loop terug naar de Lange Nieuwstraat en vervolg daar de route.

Lange Nieuwstraat 50 Er is relatief heel weinig over dit pand bekend omdat de oude bouwtekeningen in het Utrechts Archief verdwenen zijn. Het is in ieder geval duidelijk dat het pand door de eeuwen heen tot stand is gekomen. Waarschijnlijk heeft het huis een ME oorsprong (kelder). Gebouw waarschijnlijk in 17^e eeuw gebouwd, 17^e eeuwse spiltrap is nog aanwezig. In de 18^e eeuw heeft het pand de huidige voorgevel verkregen. Ook de symmetrische indeling van het huis is toen ontstaan. Met name op de begane grond zijn nog prachtige plafondschilderingen te vinden. Deze plafonds en andere decoraties dateren van rond 1800. Bovendien zit er nog een geheel originele marmeren vloer in de hal. De eerste verdieping is voornamelijk 19^e eeuws. De vensters zijn nog origineel, de ramen 19^e eeuws en zelfs de bordestrap uit die eeuw is nog aanwezig.

Sinds dit pand van het gemeentelijk woningbedrijf aan Mitros is overgedragen zat er een anti-kraakwacht in. Hierdoor zijn er de afgelopen jaren zeer weinig ingrepen gedaan: enerzijds heeft dit als voordeel dat het monument bijna niet is aangetast, maar anderzijds is er hierdoor ook veel achterstallig onderhoud aanwezig. Stadsherstel Midden-Nederland is begin dit jaar begonnen met de restauratie en herbestemming van dit pand. Op de begane grond komt een ruimte voor een galerie. Een dergelijke functie sluit aan bij het karakter van het Museumkwartier. De gemeente Utrecht heeft in het bestemmingsplan aangegeven van de Lange Nieuwstraat graag een 'culturele as' te maken, daar zou een galerie perfect in passen. Bovendien zullen de waardevolle plafondschilderingen en andere details openbaar toegankelijk worden en door iedereen bewonderd kunnen worden. Op de verdiepingen worden vier appartementen gerealiseerd. Dit vereist ook ingrijpende wijzigingen. Aangezien de kap nooit voor bewoning bedoeld was is deze gesloten. Er moeten bijvoorbeeld ramen in, hierbij is gekozen voor een platte variant zodat het straatbeeld niet wordt verstoord.

Aan de overkant zijn twee gemeentelijke monumenten van SHMN te zien.

Lange Nieuwstraat 81 Dit pand is van oorsprong middeleeuws en heeft omstreeks 1850 het huidige uiterlijk gekregen. Het pand is architectuurhistorisch van belang als voorbeeld van neoclassicisme en van bouwhistorisch belang vanwege oudere oorsprong. Mansardekap en een mezzanino. De scheiding tussen de mezzanino en de verdieping wordt gevormd door een waterlijst.

Lange Nieuwstraat 83 Dit gepleisterde 17^e eeuwse pand is in 1924 op de begane grond drastisch verbouwd tot een garage. Op de verdiepingen bleven wel wat 17^e eeuwse elementen bewaard, zoals een spiltrap en onderdelen van het dak. Er zijn ook enkele 19^e eeuwse toevoegingen te ontdekken, zoals de deur die omlijst is met pilasters en een hoofdgestel. De gevel van het pand is in de zomer van 2011 opnieuw gepleisterd en geverfd.

Loop de Lange Nieuwstraat geheel uit. Het laatste deel heb je de Beyerskameren aan je linkerhand. Deze zijn niet in bezit van SHMN, maar hebben wel een bijzondere geschiedenis.

Beyerskameren Opnieuw geplaatst aan de rand van de stad, daar was de grond nog betaalbaar. In bezit van het Utrechts Monumentenfonds. Rij van 12 kameren, uit 1651, gebouwd door Maria van Pallaes. Fraaie hoekhuis Nieuwegracht 205 heeft een trapje voor de statige ingang en een grote gevelsteen met een lovende tekst over Maria van Pallaes erboven. Boven de fraaie schouw hoort het beroemde schilderij van Maria van Pallaes door Bloemaert, dat treffend de liefdadigheid weergeeft, die de achtergrond van de kameren vormt. Het schilderij bevindt zich in het Centraal Museum, verderop in de straat. Tussen de huisjes 4 en 6, die tot de Beijerskameren (1599) behoren en de kameren van Maria van Pallaes geeft een rondboog-poortje toegang tot de tuintjes. De kameren hebben één bouwlaag met een zolder en een vliering. Over de hele reeks loopt een doorlopend zadeldak. Ieder van de huisjes heeft een ingang met deurkalf, waarin het jaartal 1651 en het fraaie alliantiewapen van Maria van Pallaes en haar man. Ook de achterkant heeft de originele indeling met steeds een deur en een raam bewaard. De voor die tijd vrij ruime armenhuisjes hebben een gezamenlijke strook tuin, een luxe die niet alle vrijwoningen kenden. Bij de overname van de kameren door het UMF in 1979 en de erop volgende restauratie wilden de bewoners per sé gebruik blijven maken van de buitenplee; nu, ruim 20 jaar later, wordt daar anders over gedacht.

Aan het eind van de Lange Nieuwstraat loop je tegen een imposant gebouw aan, de Fundatie van Renswoude. Voordat dit pand werd geplaatst stond op deze plek een rijtje huizen, die nu aan de Nicolaasdwarsstraat staan. Ga aan het einde van de Lange Nieuwstraat rechts, loop langs het Centraal Museum en ga vlak na de kerk links. Vlak voordat je links gaat kun je door het hek gluren

naar de tuin van de Nicolaasdwarsstraat. Hier is goed te zien dat de huisjes vlak voor de oorspronkelijke ingang van de kerk zijn geplaatst.

Nicolaasdwarsstraat 2-12 (Gronsveltkameren) In de Nicolaasdwarsstraat bevinden zich een zestal kleine huisjes van slechts één verdieping hoog. De geschiedenis van deze woningen gaat terug tot in de 17e eeuw. In de omgeving van de Nicolaïkerk zijn grote verschillen te zien. Naast de grote huizen werden er in de loop van de geschiedenis ook 'kameren' gebouwd. Voorbeelden hiervan zijn de Gronsveltkameren en de, later afgebroken, huizen aan de Nauwe Doelen.

'Kameren', of armenhuizen, bestonden vaak uit een kamer met daarop een zolderverdieping. Armenhuizen werden vaak door rijke weldoeners gesticht voor de minder bedeedden in de samenleving. De armenhuizen aan de Nicolaasdwarsstraat vinden hun oorsprong in de Agnietenstraat, waar ze al in 1652 werden gesticht in naam van Jan van Gronsvelt. Uit religieuze en maatschappelijke overwegingen had hij in zijn testament opgedragen de huizen te stichten.

Verplaatsing en splitsing

In 1756 werden ze in verband met de bouw van de Fundatie van Renswoude 'verplaatst' waardoor de Nicolaasdwarsstraat ontstond. Jan van Gronsvelt had in zijn testament vastgelegd dat als de huisjes om de een of andere reden niet zouden kunnen blijven staan, ze verplaatst moesten worden. In werkelijkheid kwam het erop neer dat de huisjes opnieuw werden opgebouwd en er zoveel mogelijk gebruik werd gemaakt van de oude bouwmaterialen. Een vervelende bijkomstigheid voor de kerk was dat de huisjes deels voor de kerktoren werden geplaatst, waardoor sindsdien de hoofdingang niet meer kon worden gebruikt en de zijingang ging dienen als entree.

Na de verplaatsing beweerden twee dochters van Johan van Gronsvelts erfgenaam, Henrick van Beest, dat de kameren hen toe behoorden en gaven de armenhuizen aan de rooms-katholieke Aalmoezenierskamer. Hun broer was het hier niet mee eens en na een jarenlange procedure kreeg hij de twee middelste kameren in bezit. Door een splitsing van de rooms-katholieke Aalmoezenierskamer viel het rijtje in drie delen uiteen: De armenhuizen werden verdeeld onder twee Nederlands hervormde gezinnen, twee oudkatholieke gezinnen en ten slotte nog twee voor een gezin met het rooms-katholieke geloof. Hoewel de zes huizen altijd een stichting zijn gebleven, werden door de verschillende eigenaren op een andere manier onderhoud gepleegd, waardoor er uiterlijke verschillen ontstonden.

Gevelsteen

De huisjes zijn in tweetallen gebouwd en vormen elkaars spiegelbeeld, waarbij de schoorsteen is geplaatst op de scheidingsmuur. Wie nu langs de huisjes loopt kan nog de oude gevelsteen uit 1652 ontdekken, waarop de volgende tekst staat:

*Sta toCh beneDe Lees hllr De ReDe:
De Hr. en Mr. Jan van Gronsvelt, advocaat
des Hofes van Utrecht heeft zes kameren di Gy ziet
Uit liifde puur gesticht door loutre charitaat
Tot Bystand van de lien om Godswil anders niit.*

Het stichtingsjaar is erin verwerkt aan de hand van Romeinse cijfers: DDDCLII (1652).

Een later toegevoegde steen vermeldt dat de huizen in 1756 zijn verplaatst. Ook de huisnummers uit 1652 zijn opnieuw ingemetseld tijdens de 'verplaatsing'. Er wordt zelfs vermoed dat de grenen kruiskozijnen ook oorspronkelijk in de huizen van 1652 zaten. In 1982 werden de huizen door de gemeente gerenoveerd.

Loop een stuk rechtdoor en ga het oude bolwerk op.

Manenburg 1 en 2 In het museumkwartier ligt een bijzonder stukje van Utrecht: Manenburg. In de 16^e eeuw breidde keizer Karel V de middeleeuwse verdedigingswerken van Utrecht uit, met onder andere vier nieuwe stenen bolwerken. Manenburg was een van die nieuwe bolwerken die rond 1550 werden gebouwd. De gevelsteen in een van de huizen laat zien dat het bolwerk is gebouwd naar ontwerp van de Utrechtse stadsbouwmeester Willem van Noort. De ondergrondse verdieping diende als kanonskelder. Daar bovenop waren twee aaneengeschakelde officierswoningen geplaatst. Tussen de

twee huizen bevindt zich nu een vijfhoekige glazen overkapping. De panden zijn door de jaren heen opvallend goed bewaard gebleven. De voormalige kanonskelder dient al jaren als atelier voor verschillende beeldhouwers. Kunstenaar Pieter 'dHont gebruikte de kelder jarenlang als atelier. Toen hij in 1997 stierf stond het pand gedurende enkele jaren leeg. Pas in 2005 werd de woning met het atelier weer in gebruik genomen. Sindsdien maken diverse beeldhouwers gebruik van de werkplaats beneden en openen ze op bijzondere dagen, waaronder Open Monumentendag, de deuren voor nieuwsgierigen.

Loop het bolwerk af, over het Ledig Erf, langs Sterrenburg. Sterrenburg is een van de andere bolwerken die rond 1550 werden gebouwd. Volg de weg naar rechts en loop alleen maar rechtdoor. Aan je rechterzijde zie je op een gegeven moment de Zeven Steegjes, waaronder de Kockstraat en de Boogstraat.

Zeven Steegjes Net als de Tuinstraat liggen ook deze kleine woningen aan de rand van de stad, vlakbij de singel. Zijn veel huisjes op een relatief klein stukje grond. Altijd getracht om op een zo klein mogelijke oppervlakte zoveel mogelijk woningen te realiseren.

Dit is een wijkje van 129 woningen gelegen tussen Oudegracht en Pelmolenweg. Het staat bekend als een sociaal en bouwkundig monument. De officiële status is gemeentelijk monument. De oorsprong van de wijk ligt bij het Rooms-Katholiek Armbestuur, dat rond 1842 deze woningen voor armlastige parochianen heeft gebouwd.

In de loop van de jaren zijn alle woningen in handen van de gemeente gekomen. Deze steegjes waren dus ook van de gemeente, er bestonden sloopplannen maar uiteindelijk zijn de woningen toch over gedaan aan Stadsherstel Utrecht. Deze organisatie heeft de panden gerestaureerd. Nu is het bijna niet meer voor te stellen dat de huisjes gesloopt zouden worden.

Loop langs de straatjes en blijf dezelfde weg volgen. De straat loopt over van de Pelmolenweg in het Geertebolwerk. Op het Geertebolwerk aangekomen zie je aan je rechterzijde de Tuinstraat.

Tuinstraat 4-42 (even) Dit hofje is een gemeentelijk monumen. Dit is opnieuw een voorbeeld van een complex van kleine huisjes voor arbeiders aan de rand van de stad. De woningen zijn haaks op de singel geplaatst, op deze manier kon je toen de meeste huizen kwijt op een klein stukje grond. Het Hofje van Veelo is oorspronkelijk in 1826 gebouwd (in die tijd was dit dus de rand van de stad en was het goedkope grond), wat betekent dat ze zijn gebouwd toen de industriële revolutie net op gang kwam. Een dergelijk complex voor arbeiders uit die tijd is voor Utrecht uniek. De woningen, of toen 'kameren', zijn gebouwd als commercieel project door Pieter Veelo, maar het grotendeel is in 1987 opnieuw opgebouwd. De rij met oneven nummers is rond 1959 afgebroken. Omdat de staat van de huisjes aanzienlijk verslechterde, ontstonden er plannen om het complex geheel te slopen. Daarvoor in de plaats zou grootschalige nieuwbouw komen met een garage voor 150 auto's, met een ingang aan Geertebolwerk (Zilverstraat) en Tuinstraat. De monumentencommissie sluit zich aanvankelijk bij de gemeente aan en ziet geen andere mogelijkheid dan sloop en nieuwbouw. Dankzij diverse protesten werden er vanaf 1982 restauratie plannen gemaakt.

Als voorbeeld van een juiste restauratie werd door de bewoners zelfs Tuinstraat 6 gerestaureerd, om aan te tonen dat je ook zonder grootschalige sloop de huisjes bewoonbaar kon maken. Deze restauratie werd door de Bewonersvereniging Tuinstraat uitgevoerd. Met deze restauratie wilden zij hun argumenten tegen sloop kracht bij zetten. Zij hebben aangetoond dat ze met relatief weinig geld een goede restauratie tot stand konden brengen. Bewoners pleitten ervoor om in samenwerking met hen de panden op te knappen, dat is veel goedkoper dan wanneer er voor alles een aannemer zou worden ingehuurd. Dit deed de mening van de gemeentelijke monumentencommissie kantelen en sindsdien was zij met nadruk voor behoud van de panden. Uiteindelijk besloot de gemeente tot restauratie, maar het project is deze term niet bepaald waardig: de huisjes zijn grotendeels gesloopt en in oude stijl opgebouwd. Dit is vooral goed te zien aan de achterzijde.

Loop door het smalle gangetje naar de Springweg.

Myropskameren Misschien is dit wel het meest merkwaardige hofje van Utrecht. Het complex vrijwoningen heeft, in tegenstelling tot andere hofjes, een verdieping. Doorgaans bestaan vrijwoningen uit een begane grond met daarop een zolder, maar de Myropskameren zijn in vergelijking daarmee zeer

ruim van opzet. In de 13^e eeuw werd hier het Regulierenklooster gebouwd, in de 16^e eeuw werd dit klooster opgeheven en toen zijn de bijgebouwen verbouwd tot elf armenwoningen. Deze werden in 1583 gesticht door de heer Van Myrop. In 1950 vond een grote verbouwing plaats: de kappen en trappen werden vervangen. In 1968 is het hofje verkocht aan het Utrechts Monumenten Fonds, dit betekende een einde aan vrijwoningen. In 1980 zijn de huisjes aan de achterkant uitgebreid, dit is nog goed te zien wanneer je het binnenterrein van het voormalige klooster op loopt.

Sla links af en blijf op de Springweg lopen.

Springweg 71 Dit rijksmonument is van oorsprong middeleeuws en draagt sindsdien de naam 'Scherpenburgh'. Vergeleken met de rest van de bebouwing aan de springweg is dit pand tamelijk fors uitgevallen. Het huis wordt al in 1375 genoemd als 'Hoffstede Maes van den Zande'. Het huis heeft nu een gevelsteen met de naam 'Scherpenburch'; rond 1480 woonde hier Hendrik van Scarpenborch. Voor de oudste periode komen in aanmerking: sporen in de zuidgevel, de fundering van de noordgevel, de achtergevel en een groot vloerfragment. Een grote schouw tegenover de zij-ingang verwarmde de zaal. De achterkamer had een stookplaats in de zuidmuur. Deze indeling is een vertrouwd verschijnsel bij de grote, diepe stenen huizen van de 13e en 14e eeuw. Over de voorgevel tasten we in het duister, de huidige gevel dateert uit de 17e eeuw. Het oorspronkelijke huis was niet hoger dan één laag. Het is mogelijk dat de voorgevel als schijngevel opgetrokken was om fors te ogen. In de 15e eeuw moet het huis al een verdieping hebben gekregen, dat was in de tijd dat Hendrik van Scherpenburch er nog woonde. In de 18e eeuw werd de keukenaanbouw vergroot en uitgebreid met een woonruimte voor het personeel. Er werd eveneens een gangfontein aangebracht. In de tweede helft van de 19e eeuw werd het huis gesplitst in een boven- en een benedenwoning (springweg 69 en 71). Door het verdwijnen van de geveltoppen verloor het huis zijn imposante uiterlijk.

Springweg 73 Dit woonhuis dateert uit de 17^e eeuw en is in de eerste helft van de 18^e eeuw verbouwd. In de 19^e eeuw raakte het pand in gebruik als winkel, ten behoeve van de winkel is toen ook nummer 75 bij het pand getrokken. De winkelpui doet nog herinneren aan deze functiewijziging in de 19^e eeuw. 6. De deur naar de bovenwoning heeft een gietijzeren middenstijl. Samen met nr 77 19^e eeuws uiterlijk. De achterkant is meer bijzonder omdat daar nog te zien is dat de huisjes rond 1600 als 1 reeks zijn gebouwd.

Springweg 77 Dit pand dateert uit de 17^e eeuw en er zijn nog veel resten uit die tijd in het pand aanwezig. Oude ankers zijn nog te zien en bijzonder is dat er nog een 17^e eeuwse spiltrap naar de zolder loopt. Later werd het woonhuis gebruikt als winkel. Ten behoeve van de winkel is ook de pui rond 1915 verbouwd, toen is de deur naar de bovenwoningen en de dubbele staldeuren aangebracht. Voor 1915 was de begane grond verdeeld in een winkeltje en een woonkamer. Het verdiepingsvenster is een empire venster waarvan het onderraam vervangen is.

Springweg 80 Oorspronkelijk bestond dit 17^e eeuwse pand uit een voor- en achterhuis, maar tegenwoordig is het verdeeld in een boven- en benedenwoning. De benedenwoning (nr 78) is bereikbaar via de deur onder nummer 74. Het eigenlijke voorhuis stamt uit de 17^e eeuw, de gepleisterde lijstgevel met de kroonlijst zijn pas twee eeuwen later toegevoegd.

Springweg 74 en 78 Het huis is van oorsprong 17e eeuws, maar oogt meer 19^e eeuws door de grote verbouwing die in die tijd plaats vond. Het pand is drie traveeën breed en heeft een wit gepleisterde lijstgevel met een eenvoudig fries. Sinds een verbouwing in 1975 is de centrale ingang onder het hoofdgestel geplaatst, waardoor een middenpartij ontstond. Een bijzonder detail zijn de oude sierankers naast de centrale deur. De deur aan de rechterkant gaf vroeger toegang tot een binnenterrein waar het pand Jacobgasthuissteeg 13 aan gelegen was. Nu geeft het toegang tot Springweg 78, de benedenwoning van het naastgelegen pand.

Springweg 70 Hoe oud dit hoekpand precies is valt niet meer te achterhalen. Waarschijnlijk zal de woning, net als de naastgelegen huizen, rond de 17^e eeuw tot stand zijn gekomen. De huidige opzet is ontstaan in de 19^e eeuw, toen er een grote verbouwing van het oude huis plaats vond. De voorgevel is gepleisterd en bevat nog de oorspronkelijke 19^e eeuwse schuiframen. Het pand wordt bekroond met een mansardekap.

Springweg 68: Van oorsprong 17^e eeuws woonhuis. Samen met 66 een kelder met een tongewelf. De begane grond is in de 19^e eeuw uitgebreid.

Springweg 66 Het huis is van oorsprong 17e eeuws en is in de 19e eeuw naar achteren uitgebreid. Enkele jaren geleden is de begane grond nogmaals uitgebreid. Het pand heeft aan de achterzijde van het voorste deel een tuitgevel, de achtergevel van de uitbreiding heeft een gepleisterde lijstgevel. In het pand is nu een tweedehands winkeltje gevestigd.

Hoek Haverstraat/Springweg In de jaren '70 trokken veel mensen weg uit de Springweg, het werd een vervallen buurt, veel leegstand en rotte kiezelen. De gemeente besloot hier iets aan te doen met het stadsvernieuwingsplan: rotte kiezelen werden gesloopt en daarvoor in de plaats werd in de jaren '80 iets nieuws gebouwd. Op de hoek van de Haverstraat en de Springweg is een goed voorbeeld te vinden, dit pand is vrij historiserend qua vormgeving en sluit daarom op de bestaande bebouwing aan. Verderop zijn ook panden in de jaren '70 toegevoegd, deze hebben een meer eigentijdse vormgeving.

Aan de linkerkant bevindt zich het Duitse Huis. De Duitse Ridderorde zat hier tot 1811 en heeft het complex in de 14^e eeuw gebouwd. Oorspronkelijk stond er ook een kerkgebouw op het complex, maar deze is verloren gegaan tijdens orkaan in de 17^e eeuw die ook het schip van de Dom verwoestte. In de 19^e eeuw werd het complex onder leiding van Lodewijk Napoleon een rijks militair hospitaal. In 1992 kocht de Duitse Ridderorde een deel terug, en het overige deel is nu onderdeel van Karel V hotel.

Sla rechts af de Haverstraat in, totdat je op de Oude Gracht loopt.

Oudegracht 199 (oude Pijpenla) De geschiedenis van dit smalle en diepe pand gaat terug tot in de 13^e eeuw. In de kelder en op de begane grond zijn de middeleeuwse overblijfselen nog duidelijk zichtbaar. In de loop van de middeleeuwen en in de 18^e eeuw is het een en ander aangepast in het pand. De voorgevel dateert van latere datum, uit 1850, en de decoratieve pui is in 1870 toegevoegd. De pui is een typische uitdrukking van het 19^e eeuwse neo-classicisme, waarbij werd terug gegrepen op vroegere stijlen. Vanwege de gaafheid van de middeleeuwse en 18^e eeuwse bouwfragmenten en de kenmerkende 19^e eeuwse pui, geniet het huis de status van rijksmonument.

Oudegracht 194 Dit rijksmonument is van oorsprong een middeleeuws woonhuis en wordt ook wel Het Blauwe Schaap genoemd. De kelder is nog van een 13e eeuws huis dat hier stond, en bevat een ongedeelde tongewelf. In 15e eeuw groeide het huis uit tot de huidige diepte. Het achterhuis heeft nog 15e eeuwse eiken balklagen, die uit moeder- en kinderbinten samengesteld zijn. Aan het begin van de 16e eeuw is het voorhuis verbouwd. In de 17e eeuw vond een grote verbouwing plaats: er werd een tweede verdieping en nieuwe voorgevel geplaatst. De nieuwe voorgevel was drie traveeën breed, en had een zandstenen pilastergevel. Rond 1800 is de topgevel vervangen door een rijke kroonlijst in de vorm van een Dorisch hoofdgestel met een fries van triglifien en metopen. In 1861 is de winkelpui gewijzigd en in 1905 is een open winkelpui gemaakt tussen bestaande granieten pilasters, die zijn versierd met bloemen- en slangenreliëfs.

Loop nog een stukje verder over de Oude Gracht en ga dan rechts naar het Wed. Aan het einde van de weg weer rechts en gelijk links, zodat je op de Trans komt. Loop rechtdoor, Trans loopt over in de Kromme Nieuwe Gracht.

Kromme Nieuwegracht 43 Dit pand kent een roerige geschiedenis, zowel op het gebied van de bouw als de diversiteit aan bewoners. Het huis vindt zijn oorsprong in de middeleeuwen en was toen gelegen op het gebied van de vroegere immuniteit van St. Pieter. Hoewel het pand haar oorsprong in de middeleeuwen vindt, is de huidige opzet in het begin van de 18^e eeuw ontstaan. De bewoners destijds, het echtpaar Schlosser-Beeldsnijder, lieten het pand uitbreiden en verbouwen tot de huidige vorm. Boven de deur heeft het echtpaar hun monogram laten zetten: SBBS.

Hoe het pand er in de middeleeuwen precies uit heeft gezien is door diverse verbouwingen lastig te achterhalen. De voorgevel is in eclectische stijl opgetrokken, wat betekent dat verschillende stijlen met elkaar zijn gecombineerd. Het pand heeft een imposante uitstraling, wat mede komt door de uitbundige middenpartij die in Lodewijk XV stijl is uitgevoerd en de rijk versierde voordeur. Ook binnenin het pand is nog veel van de 18^e eeuwse afwerking te zien. De figuratieve en ornamentale stucdecoraties zijn nog steeds aanwezig in de gang en in het trappenhuis. Zoals gebruikelijk in de 18^e eeuw speelt symmetrie ook een belangrijke rol binnenin het huis. Wie nu door het huis loopt zal bijvoorbeeld veel blinde deuren vinden, een middel dat vaak werd gebruikt om symmetrie te suggereren. In de 19^e eeuw zijn ook wat toevoegingen gedaan, zowel aan het interieur als het

exterieur. De achtergevel dateert bijvoorbeeld geheel uit de 19^e eeuw, terwijl binnenshuis nog originele 19^e eeuwse tegelkachels aanwezig zijn, een verschijnsel dat voor Utrecht uniek is. Naast de toevoegingen en wijzigingen uit diverse eeuwen, kent het huis ook een roerige bewonersgeschiedenis. Het pand diende oorspronkelijk als kanunnikenhuis van de immuniteit van St. Pieter. Na diverse andere bewoners kwam in de 20^e eeuw burgemeester Tuyl in het pand te wonen. Vandaar dat het pand ook wel 'Burgemeesterswoning' of 'Truttige Tuyl' wordt genoemd. In de jaren '70 kwam het pand leeg te staan en sindsdien wonen er krakers in. Op 25 juni 1982 kocht de gemeente het gekraakte pand aan. De zittende gebruikers mochten er blijven wonen als woongroep, maar het pand werd eerst grondig opgeknapt. Onderdeel van de opknappleuring was het creëren van 14 wooneenheden, voor de huidige gebruikers. Bijzonder aan het project was dat de werkzaamheden grotendeels door de bewoners zelf werden uitgevoerd, in samenwerking met de gemeente. Nu, bijna 30 jaar nadat de gemeente het pand opkocht, woont de woongroep nog steeds op dit bijzondere plekje in Utrecht.